

قمه‌زنی

12 دی 1390

علی فرح‌بخش / رادیو کوچه

ماه محرم و سبک و سیاق‌های گوناگون عزاداری برای سومین امام شیعیان، همیشه حاشیه‌هایی نیز داشته و دارد که بعضی از آنها نوظهور است و گروهی، قدمتی تاریخی دارند. یکی از مباحث بحث‌برانگیز در این میان، «قمه‌زنی» است.

کسانی که می‌خواهند صبح روز عاشورا قمه بزنند، در شب عاشورا، قمه‌ی خود را تیز کرده و در جلسه عزاداری به نام «مشق قمه» شرکت می‌کنند و در صبح عاشورا بعد از نماز صبح، سر برهنه، پا برهنه و کفن‌پوش، قمه‌ها را در دست گرفته از پهنای سر می‌زنند و با نوحه‌خوانی و گفتن «حیدر، حیدر» آماده‌ی قمه‌زنی می‌شوند. استاد قمه‌زن با زدن دو یا سه ضربه، سر افراد را مجروح کرده و سپس آن‌ها از پهنای قمه، بر روی زخم زده و «حسین، حسین» می‌گویند، بعضی افراد نیز که خود توان قمه‌زدن را دارند، به دلخواه خویش با ضرباتی سر خویش را مجروح کرده و گاهی آن‌قدر قمه می‌زنند تا از هوش بروند.

قمه‌زنی آن‌طور که به نظر می‌رسد، ریشه‌ی عربی ندارد. این رسم، پیش از دوران صفویه در ایران، رواج نداشته و پیرامون شکل‌گیری آن، روایت‌های زیادی نقل شده‌است. این پدیده در زمان قاجار گسترش بیشتری یافت، هر چند که مخالفانی هم داشت، از جمله امیرکبیر که مخالف سرسخت قمه‌زنی بود.

در زمان «رضا پهلوی» هم با این پدیده مخالفت‌های سختی شد، اما قمه‌زنی هنوز هم در ایران رایج است. این در صورتی‌ست که علما و روحانی‌های شیعه، هنوز به یک حکم قطعی و فقهی واحد پیرامون آن دست نیافته‌اند.

به‌طور مثال، «سید محمدصادق حسینی‌روحانی»، از مراجع تقلید شیعه، نه تنها قمه‌زنی را مجاز می‌داند، بلکه آن را بسیار ستودنی هم ارزیابی کرده‌است.

از سوی دیگر، این عمل توسط رهبر جمهوری اسلامی، رد شد و با آن برخوردهای سختی هم از طرف دولت جمهوری اسلامی صورت گرفت.

«سید علی خامنه‌ای»، در سخنرانی در کهکیلویه و بویر احمد در جمع روحانیون در ماه محرم سال ۱۳۷۳ در این باره گفت:

«من حقیقتاً هر چه فکر کردم دیدم نمی‌توانم این مطلب [قمه‌زدن] را که قطعاً یک خلاف و یک بدعت است به اطلاع مردم عزیزمان نرسانم. این کار را نکنند. بنده راضی نیستم. اگر کسی تظاهر به این معنا کند که بخواهد قمه بزند من قلباً از او ناراضی‌ام. این را من جدا عرض می‌کنم. یک وقت بود در گوشه و کنار، چند نفر دور هم جمع می‌شدند و دور از انظار عمومی، مبادرت به قمه‌زنی می‌کردند و کارشان تظاهر، به این معنا که امروز هست، نبود. کسی هم به خوب و بد عمل‌شان کار نداشت؛ چرا که در دایره‌ی محدودی انجام می‌شد. اما یک وقت بناست که چندهزار نفر ناگهان در خیابانی از خیابان‌های تهران یا قم یا شهرهای آذربایجان و یا شهرهای خراسان ظاهر شوند و با قمه و شمشیر برسر خودشان ضربه وارد کنند. این کار قطعاً خلاف است. امام حسین به این معنا راضی نیست. من نمی‌دانم کدام سلیقه‌هایی و از کجا این بدعت‌های عجیب و خلاف را وارد جوامع اسلامی و جامعه انقلابی ما می‌کنند.»

پس از ممنوع شدن قمه‌زنی در ایران، درگیری‌هایی بین قمه‌زن‌های عاشوایی و ماموران نیروی انتظامی گزارش داده شد، از جمله در دی ماه ۱۳۸۷ در خمینی‌شهر که گفته شده در آن یک نفر کشته و ۶۹ نفر از قمه‌زن‌ها بازداشت و روانه‌ی زندان شدند.

به هر حال، هنوز هم این پدیده در خفا انجام شده و قمه‌زن‌هایی که خود را عاشق امام‌شان حسین می‌دانند، فارغ از حکم دولت و دین و رها از اخطار پزشکان، خون خود را جاری می‌سازند تا عشق خود را به اثبات رسانند.

رسانه‌های غربی، در بسیاری از مواقع، این پدیده را به‌عنوان یک حرکت غیر انسانی جلوه داده و آن را یک حرکت ضد فرهنگی قلمداد می‌کنند. این پدیده هنوز هم در میان بسیاری از ایرانی‌ها به‌صورت یک معزل حل نشده باقی مانده، معزلی که شاید در انظار عمومی تا حدودی از میان رفته، اما هنوز هم سنتی‌ست که در خفا، میراث‌دارانی سرسخت دارد.
